

Palma, la ciutat envaïda

Guia de lectura

BIBLIOTECA DE CORT

EN COL·LABORACIÓ AMB LA FUNDACIÓ PALMA XXI

PALMA, LA CIUTAT ENVAÏDA

GUIA DE LECTURA

 Textos, disseny i maquetació: Biblioteca de Cort

INTRODUCCIÓ

La Biblioteca de Cort, especialitzada en temàtica de Palma, presenta aquesta guia de lectura de la ciutat amb la intenció de donar a conèixer la bibliografia existent sobre Palma i orientar el lector interessat a descobrir la ciutat o ampliar el seu coneixement.

S'hi presenta una selecció d'obres que consideram imprescindibles, escrites per especialistes i que poden oferir al lector una visió general de la ciutat des de diversos àmbits: geogràfic, artístic, històric, literari, arquitectònic, memorístic, urbanístic, geogràfic, etc. Hi trobareu guies turístiques i urbanes, personatges rellevants de la vida de la ciutat i obres literàries amb Palma com a entorn.

Es tracta d'una versió reduïda de la guia de lectura més àmplia que, en col·laboració amb l'associació Palma XXI, estam preparant per a publicar al web *palmaXXI.com*, amb la intenció de recollir la bibliografia especialitzada més completa publicada sobre la ciutat, anar incorporant les novetats editorials i mantenir la guia de lectura actualitzada de forma permanent.

La guia està concebuda amb vocació de ser un referent bibliogràfic i d'informació, com la mateixa biblioteca, on poder trobar llibres, revistes, articles, fullets, còmics, documentals, audiovisuals, entrevistes o altres documents sobre la ciutat.

AGUILÓ, C. , CALAFAT, C. , GIMENO, A. (2011). **75 anys de la Biblioteca municipal de Cort.** Palma, Ajuntament, Biblioteques Municipals.

Amb motiu de l'aniversari de la Biblioteca de Cort es va publicar un petit llibre que n'explica la història. Un record dels orígens de la Biblioteca, les vicissituds de la seva inauguració, els protagonistes dels primers anys, amb menció especial a la seva primera bibliotecària, així com l'explicació de com s'hi ha anat formant el fons.

Martina Pascual (tercera per l'esquerra de la segona fila) fou la primera bibliotecària municipal de Cort.
Foto: Promoció 1925 de l'Escola de Bibliotecàries de la Universitat de Barcelona. Arxiu històric.

ALOMAR ESTEVE, Gabriel (1946). **“El arte de Guillermo Forteza” a Guillermo Forteza. Arquitecto.** Palma, Imp. Mossèn Alcover.

Alomar estudia la figura de l'arquitecte Forteza des de la seva estada a Barcelona, on va coincidir amb arquitectes de la importància de Gudiol i Puig i Cadafalch. Distingeix tres estils en l'obra de Forteza, fosos de vegades en un sol monument: el gòtic català, del període escolar i dels primers anys professionals; el mallorquí, dels millors temps, i l'europeu, dels darrers anys, que donà excel·lents resultats.

Guillem Forteza Pinya. Foto: Gran Enciclopèdia de Mallorca.

ALOMAR ESTEVE, Gabriel (1986). **Memorias de un urbanista.** Palma, Miquel Font ed.

L'arquitecte mallorquí Gabriel Alomar elaborà el pla de reforma i d'ordenació de Palma que es va dur a terme a partir de l'any 1950 i fixà una nova fisonomia de la ciutat. En aquest llibre, prologat per Baltasar Porcel, fa un llarg recompte de tota una vida de dedicació a l'urbanisme. La seva obra en aquest terreny té plena projecció internacional. A les *Memòries* parla també dels seus nombrosos viatges i d'obres seves com *Teoría de la ciudad*, *Comunidad planeada* o *Sociología urbanística*.

ALOMAR ESTEVE, Gabriel (2000). **La reforma de Palma: hacia la renovación de una ciudad a través de un proceso de evolución creativa.** Palma, Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Balears, Banca March, Govern de les Illes Balears. *1a edició: Palma, Imp. Mossèn Alcover, 1950.*

L'any 2000 es va reeditar aquest llibre. Es tracta d'una edició commemorativa a cura de Pedro Pablo Vaquer i a càrrec del Col·legi d'Arquitectes de les Balears amb motiu de l'exposició “Gabriel Alomar, arquitecte”.

BARCELÓ CRESPI, Maria (2010). **“Configuració urbana de la Ciutat de Mallorca medieval” a La Ciutat de Mallorca i els segles del gòtic. XXVIII Jornades d'Estudis Històrics Locals: Palma, 3-5 de novembre de 2009, p. 13-26.**

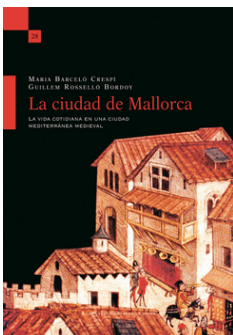
Maria Barceló és catedràtica d'Història Medieval de la Universitat de les Illes Balears des de 2011. Ha tractat les temàtiques de Mallorca a l'època de Ferran el Catòlic i els aspectes socioeconòmics i de la vida quotidiana de la ciutat, la seva estructura urbana, el sistema defensiu, la distribució d'aigua, el port, el torrent de la Riera i la societat de l'època.

BARCELÓ CRESPI, Maria (coord.) (2002). **Les murades de Palma: miscel·lània.** Palma, Institut d'Estudis Baleàrics. Vol. 70-71.

Aquest número de la revista està dedicat a les murades de Palma i al seu enderrocament a principis del segle XX. Inclou quatre articles, un apèndix documental amb fotografies i una miscel·lània. Maria Barceló va escriure també l'article “Murada i vida quotidiana” en el mateix volum (p. 7-16).

Plànol de la Ciutat de Mallorca de 1644, d'Antoni Garau.

BARCELÓ CRESPI, Maria (2006). **La ciudad de Mallorca: la vida cotidiana en una ciudad mediterránea medieval.** Palma, Leonard Muntaner.

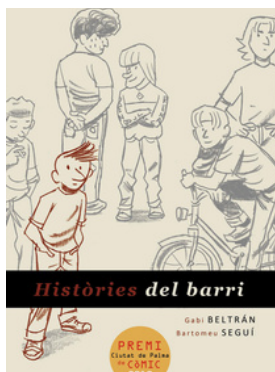
Posa en valor el patrimoni conservat d'un període concret de la història de la ciutat amb la recuperació de les dades de què disposam i tracta d'inserir-lo dins el devenir històric de Palma, presentant un quadre de la vida urbana que es reuneix simplement amb les deduccions de l'autora.

BARCELÓ I PONS, Bartomeu (2002). **“Història del turisme a Mallorca” a Treballs de la Societat Catalana de Geografia, núm. 50, vol. XV, pàg. 31-55.**

S'hi fa un repàs a tots els personatges rellevants que han passat per les nostres illes, que han deixat la seva empremta en llibres i guies, i que han contribuït a difondre la imatge idíl·lica del nostre entorn i de qualche manera l'han convertit en una de les destinacions turístiques preferides del món. Analitza també com aquest fenomen va suposar un canvi radical en l'estructura econòmica de les Illes Balears.

Bellver 1300-2000: 700 anys del castell: cicle de conferències (2001), coord. Magdalena Rosselló Pons. Palma, Ajuntament, Servei d'Arxius i Biblioteques.

Amb motiu dels 700 anys de la construcció del Castell de Bellver, l'Ajuntament de Palma va organitzar a l'Arxiu Municipal una exposició commemorativa i un cicle de conferències que es publicaren en aquesta monografia. Es recullen les ponències de cinc prestigiosos investigadors experts en els aspectes polítics i socials, arquitectònics, històrics i anecdòtics del Castell.

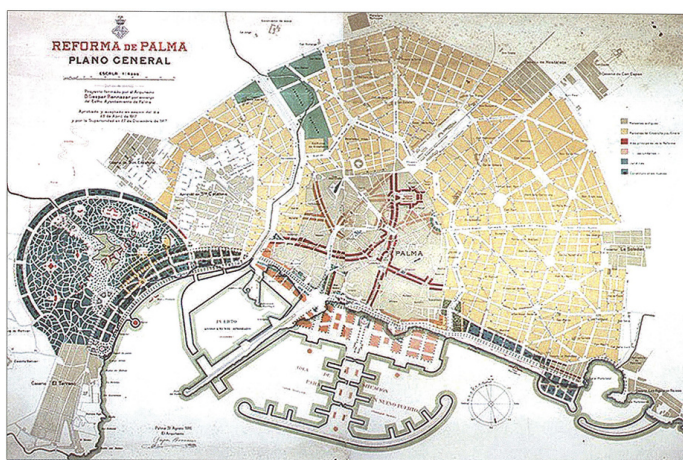

BELTRÁN, G. , SEGUÍ, B. (2011). Històries del barri. Palma, Dolmen.

Novel·la gràfica dibuixada a quatre mans per Gabi Beltrán i Bartomeu Seguí, que va ser l'obra mereixedora del Premi Ciutat de Palma de Còmic 2010. S'hi descriu la Palma dels anys 80 i té com a protagonista en Gabi, un adolescent que viu al barri xinès, a la zona de la Gerreria, i que amb els seu grup d'amics descobreix les drogues, el sexe i la delinqüència.

BENNÀZAR MONER, Gaspar (1916). La reforma de Palma. Palma, Arxiu Municipal.

Memòria del Pla general de reforma de Palma i plànol general, escala 1: 4000. Projecte realitzat per encàrrec de l'Ajuntament de Palma, aprovat i acceptat en sessió de dia 23 d'abril de 1917. Bennàzar va estar quatre anys a confeccionar el seu projecte més ambiciós, que mai es va dur a terme. Encara que era un projecte inviable, va establir les bases per a futurs arquitectes, especialment Gabriel Alomar. Inclou la construcció del mercat de l'Olivar i del passeig Marítim, que es varen fer realitat més endavant.

Reforma de Palma. (G. B.). Plano general. Archivo Bennazar.

Plànol general de la reforma de Palma projectada per l'arquitecte Gaspar Bennàzar.

Font: Arxiu Bennàzar.

BENNÀZAR, Maribel (2017). Gaspar Bennàzar Moner, s'arquitecte de Palma (1869-1933). Palma, edició de M. Bennàzar. 2 vol.

L'autora, néta de s'Arquitecte, ha fet un magnífic treball d'investigació publicat en aquesta obra en dos volums amb profusió de fotografies, imatges, plànols i dibuixos. Compta amb una detallada descripció de la vida de Bennàzar, els seus projectes urbanístics, la seva obra arquitectònica i les seves influències. Prologat per Pere Ollers, ha tingut al seu abast material de l'arxiu personal de Gaspar Bennàzar, en part inèdit.

BESTARD, Bartomeu (2011). *Cròniques de Palma*. Palma, Ajuntament, Servei de Cultura.

Cada diumenge, Bartomeu Bestard, cronista oficial de la ciutat de Palma, publicava a les pàgines de *Diario de Mallorca* articles sobre la història de la ciutat, que abracen diversos àmbits, amb una especial atenció al Regne de Mallorca i a l'origen de les bases jurídiques, socials i culturals de la nostra actual societat. Els temes dels articles es van adaptant a l'actualitat, amb la mirada atenta a despertar l'interès del públic.

BIBILONI, Gabriel, VALERO, Gaspar (pròl.) (2012). *Els carrers de Palma: Toponímia i patrimoni de la ciutat*. Palma, Ed. GB.

Gabriel Bibiloni, lingüista i Doctor en Filologia Catalana, recull tots els carrers del terme municipal de Palma, amb l'història toponímica de cadascun i la descripció dels edificis i altres elements arquitectònics més rellevants. És un tractat de toponímia urbana i una guia de la ciutat. El llibre està acompanyat de mapes que mostren els límits de les antigues possessions, convertides ara en barris, i de plànols on se superposen la trama urbana antiga i l'actual de certes àrees del centre històric. L'Ajuntament de Palma edità el 1983 *Els noms dels carrers de Palma 1: ciutat antiga*.

BIBILONI ROTGER, Jordi (2002). *Palma, història del tramvia elèctric*. Palma, Ajuntament.

Una modesta xarxa transitava la capital insular des de l'any 1891, amb un sistema de tracció animal fins al 1959. L'any 1916 es va imposar la tracció elèctrica, fins a una xarxa total de 50 km de vies. L'autor fa una anàlisi de la breu història d'aquest transport urbà i de la xarxa, l'extensió als barris, l'evolució de la demanda, els vehicles que circulaven per la ciutat. Hi aborda la problemàtica de la clausura d'una xarxa que avui comença a ser enyorada. Conté també una interessant galeria fotogràfica.

Fotografia del tramvia de Palma de l'any 1915. Fotos Antiguas de Mallorca.

BOSCH JUAN, C. , DURÁN VADELL, M. , GARAU AMENGUAL, J. (et al.) (2003). **Festa i cerimònia a Palma**. Palma, Ajuntament, Serveis d'Arxius i Biblioteques. (Rúbrica, 11).

Edició de l'Ajuntament de Palma amb nombroses il·lustracions. El monogràfic conté quatre articles: "La litúrgia i propaganda política als funerals regis a Mallorca", per M. del Carme Bosch; "Memòria, cerimonial i festes als segles XVIII i XIX", per Margarita Durán; "La festa acadèmica i els certàmens literaris", per Jaume Garau, i "La festa de Sant Joan", per Gaspar Valero.

BROTONS, M. Magdalena (2000). **Escultures de Palma**. Mallorca, El Far de les Crestes.

Magdalena Brotons, Doctora en Història de l'Art, va iniciar una via d'investigació centrada en l'escultura de Palma, que va continuar amb L'escultura a les Balears en el segle XX.

CABELLOS, Manuel (2016). **La Platja de Palma. Evolució històrica i planejament urbà**. Palma, Ajuntament, Documenta Balear.

Imatge aèria de Can Pastilla i Ses Fontanelles. Foto de Chixoy.

L'autor, arquitecte i urbanista, descriu les circumstàncies que varen envoltar la creació d'aquest barri. Els canvis d'ordenació de la Llei del sòl de 1956 possibilitaren i regularen un canvi bruscat d'ús i determinaren el posterior desenvolupament intensiu del territori. El boom turístic revelà una possible organització concertada entre persones i institucions que, d'una manera activa, varen impulsar el creixement desmesurat des de diverses oficines d'Europa.

CANYELLES CANYELLES, Tomeu, FERRERO HORRACH, Aina (2018). **Bellver, presó franquista**. Palma, Ajuntament.

El castell de Bellver ha estat durant bona part de la seva història una presó. Amb l'esclat de la Guerra Civil, quedà estibat de militants comunistes, anarquistes i socialistes; polítics, mestres, funcionaris, maçons, picapedrers, botiguers i pescadors... El llibre documenta per primera vegada el dia a dia d'un dels espais més enigmàtics de la repressió franquista i aporta una relació de 750 noms de presoners, amb dades biogràfiques.

Placa homenatge que es troba al castell de Bellver en memòria de totes les persones que patiren la repressió feixista.

CANTARELLAS CAMPS, Catalina (1981). **La arquitectura mallorquina desde la Ilustración a la Restauración**. Palma, Institut d'Estudis Baleàrics.

L'obra abasta aproximadament un segle, des de l'últim quart del segle XVIII (1775) fins a l'últim quart del segle XIX o inicis de la Restauració (1874). A través d'aquesta s'aprecia l'evolució de la mentalitat i la sensibilitat artística de Mallorca en una època rica en construccions i estils arquitectònics.

CANTARELLAS CAMPS, Catalina (1984). **Pedro de Alcántara Peña, maestro de obras militares. 1823-1906. Catàleg d'exposició.** Palma, Col·legi d'Arquitectes.

Estudi sobre la figura i l'obra de Pere d'Alcàntara Peña en el període comprès entre 1854-1880, en el qual exercí professionalment com a mestre d'obres militar. La major part del llibre es dedica al catàleg de la seva obra, acompanyat de nombrosos plànols i fotografies.

CANTARELLAS CAMPS, Catalina (coord.), GAMBÚS, Mercè, VIDAL, Josep J. [et al.] (1998). **Ajuntament de Palma: historia, arquitectura y ciudad.** Palma, Ajuntament.

Es tracta del primer estudi fet en profunditat per un grup d'historiadors i experts que ofereixen dades inèdites dels set segles d'història de l'Ajuntament de Palma. El llibre s'estructura en set capítols dedicats a la història, la cerimònia i la festa; les vicissituds de l'evolució urbana, l'arquitectura característica de l'edifici, amb les successives transformacions i els seus elements. Inclou també un text dedicat als batles de la ciutat. El 1931 va ser declarat monument historicoartístic.

CAPELLÀ FORNÉS, Margalida (2014). **Veus republicanes. Memòria de la Guerra Civil a Mallorca.** Palma, Leonard Muntaner. Vol. 3.

Hi trobam un recull d'entrevistes que esdevenen testimoni del paper tan rellevant de les dones i els homes en la defensa republicana, a més de la repressió viscuda durant la Guerra Civil i el drama familiar que es va produir darrere cada víctima. Hi ha dos volums anteriors dedicats exclusivament a les dones.

Proclamació de la República a Palma. Fons Rul·lan, ASIM.

CATEURA BENNÀSSER, Pau, et. al. (2000). **La Ciutat de Mallorca, 750 anys de govern municipal. Cicle de conferències.** Palma, Ajuntament, Servei d'Arxius i Biblioteques.

L'obra recull les conferències de quatre historiadors -Pau Cateura, Ricard Urgell, Josep Juan Vidal i Isabel Moll-, que il·lustren sobre l'evolució del govern municipal a la ciutat de Palma del segle XIII al segle XX. Destacam l'article *Dels prohoms als jurats: el Municipi en la Mallorca dels segles XIII-XIV*, del catedràtic Pau Cateura, on analitza la institució dels jurats, encarregats del govern i l'administració de la ciutat, i el Regne de Mallorca des de la seva creació el 1249.

CARRIÓ, Bartomeu, PALOS, Joan Carles (2020). **Els camins de Palma.** Palma, Leonard Muntaner.

Recull d'itineraris per la zona periurbana del municipi de Palma. Una Palma que atresora històries, llegendes i essències que no són tan sols les d'una ciutat oberta cap a la mar i cosmopolita. És, sobretot, la reivindicació d'un espai que sovint ens passa desapercbut. Ens proposa passejades pels barris de s'Arenal, Sant Jordi, es Coll d'en Rebassa, entre d'altres.

El centro histórico de Palma: de la rehabilitación monumental a la rehabilitación integral: historia de un proceso (1999). Palma, Ajuntament.

Aquesta obra és una lectura imprescindible per a conèixer el procés de rehabilitació i recuperació del centre històric de Palma, tant pel seu contingut com per les seves imatges. És una història dels 26 anys d'actuacions en aquest espai urbà. Es fa un recorregut per les propostes, les intervencions, les actuacions i la valoració del que s'ha fet als barris del Puig de Sant Pere (1973), el Jonquet (1985), la Calatrava (1989) i la Gerreria (1999), i els organismes creats per a dur endavant aquestes millores.

Estat del barri de sa Gerreria durant el procés de rehabilitació. Fotografia de Chixoy.

CARRERO SANTAMARÍA, Eduardo i SABATER REBASSA, Sebastiana (coord.) (2010). **La ciutat de Mallorca i els segles del gòtic**. Palma, Institut d'Estudis Baleàrics.

Recull dels articles corresponents a les ponències i les comunicacions que varen fer diversos autors sobre la ciutat en època medieval a les XXVIII Jornades d'Estudis locals que es dugueren a terme a Palma del 3 al 5 de novembre de 2009. S'hi tractaren temes com l'urbanisme, l'arquitectura, les arts, el patrimoni, etc.

COMPANY MATES, Arnau, HOYO BERNAT, Xavier del (2005-2013). **Palma 1900-1983. L'evolució de la ciutat a través de la imatge. Catàlegs d'exposició**. Palma, Institut d'Estudis Baleàrics. 4 vol. **Palma, 1900-1919** (2013). **Palma, 1920-1931** (2012). **Palma, 1931-1936** (2007). **Palma, 1936-1983** (2008).

Recorregut fotogràfic per la història de la ciutat de Palma amb pàgines profusament il·lustrades, fotografies d'arxius i textos complementaris, explicatius i aclaridors. Quatre volums organitzats per diferents períodes que inclouen imatges d'esdeveniments, personatges, vida quotidiana, vistes rurals i urbanes, cultura, educació i esport. Les fotografies es complementen amb anuncis, il·lustracions i una cronologia de l'època de referència.

COMPANY, Arnau (2008). **Emili Darder Cànaves. El darrer batle republicà de Palma**. Palma, Ajuntament.

Biografia del qui fou batle de Palma durant la Segona República. Emili Darder era un prestigiós metge de família benestant que des del decenni de 1920 havia duit a terme una rellevant tasca científica i també cultural. El 1931 va ser elegit regidor per Acció Republicana i, més endavant (a partir del desembre de 1933), fou batle. Va impulsar una considerable millora dels equipaments educatius, sanitaris i culturals a Palma. Morí afusellat el 24 de febrer de 1937 als 41 anys.

Pedra de la memòria dedicada al batle Emili Darder. El 2018 el Govern Balear inicià el projecte Stolpersteine, paraula alemanya que significa "una pedra en el camí que pot fer ensopegar". Ideat per l'artista Gunter Demnig, té la voluntat d'inscriure els noms de les víctimes del nazisme per recordar-les de la barbàrie.

DOLÇ, Miquel, SERRA, Antoni (1998). "**Palma**" a *Gran Enciclopèdia de Mallorca. Vol. 12*, p. 155-315. Palma. Mallorca, Promomallorca.

d

Es va començar a editar el 1988 en forma de fascicles setmanals inclosos al setmanari *Brisas* i es considera la primera obra d'aquest tipus escrita a Mallorca. Redactada en català, dona entrada als fets i als personatges més rellevants de Mallorca i inclou articles dedicats a cadascun dels municipis de l'illa. Conté apartats sobre el medi físic, el medi i l'home, l'economia i el treball, l'ordenació del territori, la història, la religió, el pensament, les arts, les llengües, la cultura popular, la premsa i els esports. L'apartat dedicat a Palma té una gran extensió. Profusament il·lustrada, inclou un gran nombre de mapes, taules, dibuixos i fotografies. Es comptà amb la col·laboració de pràcticament tota la intel·lectualitat de l'illa, incloent-hi bona part del professorat de la Universitat de les Illes Balears.

ESCALAS REAL, J. (1954). *Aquella ciudad de Palma: evocación gráfica de la ciudad de últimos del siglo XIX y primeros del XX y su comparación con la actual*. Palma, Impr. Mossèn Alcover.

Llibre de fotografies que Jaume Escalas publicà el 1954 juntament amb son pare, Jaume Escalas Adrover, tots dos metges de professió i fotògrafs aficionats, que varen anar retratant, cadascú en la seva època, els canvis que s'anaven produint a la ciutat de Palma. La seva càmera captà el creixement urbà i la pèrdua de patrimoni arquitectònic i urbanístic. El seu llegat, amb milers de fotografies que il·lustren l'evolució de la ciutat, és conegut com a Arxiu Fotogràfic Escalas. Existeixen dues edicions més d'aquesta obra, publicades el 1957 i el 1974.

ESCARTÍN BISBAL, Joana Maria (2001). *La ciutat amuntegada. Indústria del calçat, desenvolupament urbà i condicions de vida a la Palma contemporània (1840-1940)*.

Palma, Documenta Balear.

e

Escartín s'ha centrat en la investigació del desenvolupament econòmic, la història industrial i el mercat de treball i la dona. En aquesta obra presenta la manufactura a la Palma contemporània com a exponent de la seva evolució urbana i de les condicions de vida de la classe treballadora. Diu Carles Manera al pròleg: "Aquesta és la vertadera ciutat amuntegada, que no saberen o no volgueren copsar els propagandistes de l'illa de la calma".

Imatge: *Indicador de la Cámara de Comercio de Mallorca*, 31 de maig de 1910.

ESTADA, Eusebio (2003). *La ciudad de Palma. Su industria, sus fortificaciones, sus condiciones sanitarias y su ensanche*. Palma, Govern de les Illes Balears. 1a edició: Palma, J. Tous. 1892.

Estada defensava la necessitat d'enderrocar les murades i d'eliminar les zones protegides on estava impedita la construcció. També demostrava la inutilitat estratègica de les fortificacions i les conseqüències negatives sobre el desenvolupament industrial, les condicions higienicosanitàries i la densitat de població a la ciutat. Participà en les llargues negociacions que dugueren a la llei que feia desaparèixer aquestes zones polèmiques (1895) fins que s'aconseguí l'ordre de demolició de les murades (1902).

FERNÁNDEZ LEGIDO, R. , VALERO MARTÍ, G. (2007-2009). **Possessions de Palma: història i arquitectura del terme de la ciutat.** Palma, Consell de Mallorca, J. Olañeta ed. (*L'Illa de la Calma*, 42). 2 vol.

Clastra de la possessió de Son Bibiloni, situada entre Palma i Sóller. Foto de Roberto Fernández Legido.

Es tracta d'una excel·lent recopilació de les mostres de patrimoni rural amb una extensa documentació gràfica que permet conèixer les cases i l'entorn de possessions de gran valor històric, etnològic i arquitectònic, tant d'existents com de ja desaparegudes. Fernández col·laborà en l'ampliació i la modificació del Catàleg de Patrimoni de l'Ajuntament de Palma (immòbil des de l'any 1994) i, finalment, l'any 2019 s'hi varen incloure 46 possessions, una xifra molt inferior a la prevista inicialment.

FERRÀ I MARTORELL, Miquel (2004). **El Call de Palma. Ciutat passa a passa.** Palma, Miquel Font ed.

El llibre esdevé una guia que ens permet recórrer i conèixer el call jueu de Palma. S'ofereix un itinerari per ordre alfabètic, carrer per carrer, contant el perquè de la seva denominació, la història, els personatges que hi han viscut, els establiments comercials de llavors i els vestigis encara conservats. A més, inclou aspectes diversos com la gastronomia, les lletres, els oficis, els costums, les supersticions, etc.

FERRÀ I MARTORELL, Miquel (2006). **Palma i l'Islam. Ciutat passa a passa.** Palma, Miquel Font ed.

És una proposta de set itineraris per la ciutat que ens permeten evocar el que va ser la cultura de l'Islam, la seva empremta històrica, els seus costums i les seves tradicions. En aquest recorregut de tipus literari podem conèixer també aspectes de la gastronomia, les referències literàries de poetes i de savis, etc., entre els segles VIII i XIII.

Banys àrabs del carrer de Can Serra de Palma. Foto de José Luis Filpo Cabana.

FERRÀ I MARTORELL, Miquel (2007). **Palma vista pels escriptors.** Palma, Miquel Font ed.

L'autor proposa tres itineraris guiats per literats que han tingut relació amb l'illa per naixement, inspiració literària o plaer. El primer recorre la zona del Pariatge, fent referència especialment a llocs i elements de la Conquesta. El segon transita per la serra de Tramuntana, escenari de llegendes i rondalles, com també espais per al refugi i l'evasió mundana. En darrer lloc, es recorren les badies del nord-est insular, plenes de restes romanes, de murades i de tradició poètica.

FERRÀ PERELLÓ, Bartomeu; estudi preliminar de Pere Fullana (1996). **Ciutat ha seixanta anys: 1850-1900.** Palma, Miquel Font ed.

Edició original: Ciutat ha seixanta anys: fulles del meu cronicó. Sóller, *La Sinceridad*, 1918.

Bartomeu Ferrà publicà aquest llibre de records el 1918, quan ja tenia 75 anys. Comprèn gairebé des de l'any 1850 fins al començament del decenni de 1910. Hi fa sobretot descripció de la Palma gòtica. Aleshores, Ferrà recorda i reivindica la ciutat medieval, la societat estamental i la Palma nostàlgica del passat. Les seves reflexions estan escrites en un to pessimista, davant els canvis i l'arribada del progrés.

FERRER, Pere (2004). **Joan March, la cara oculta del poder: 1931-1945.** Palma, ed. Cort.

Dibuix a la *Revista Balears* el 28 de febrer de 1922.

Basant-se en diversa i inèdita documentació, Ferrer narra alguns dels episodis més desconeguts de March. Arriba fins a la Segona Guerra Mundial i descriu els inicis turbulents al contraban, la participació en les conteses bèl·liques del segle XX, la conversió en un dels homes més rics del continent europeu, la seva controvertida figura política, l'estada i la fugida de la presó, el finançament de la revolta militar de juliol de 1936 i l'oposició al general Franco en els anys quaranta.

FONTENLA, J. M^a; LUCENA, Martín; MOSTEIRO, José Luis et al. (1997). **Palma. Guia d'Arquitectura.** Palma, Col·legi Oficial d'Arquitectes de Balears.

Més que un catàleg d'edificis, el que vol oferir és una guia estructurada d'una selecció d'obres ordenada cronològicament i dividida en cinc capítols coincidents amb els diferents moments històrics i estilístics de Palma, de forma que les obres incloses a cadascun quedin emmarcades en el seu context. Així el lector o el passejant pot fer-se una idea de la història urbana de Palma.

FORTEZA, Guillem (1921). **L'art de construir les ciutats i la reforma de Palma.** Palma, Amengual i Muntaner. Inclou plànols.

Aquesta obra recull les idees que Guillem Forteza (Mallorca, 1892-1943) exposà sobre urbanisme en dues conferències pronunciades els dies 10 i 15 de febrer de 1921 al Museu Arqueològic Diocesà. Plantejà qüestions teòriques sobre la ciutat i formulà propostes per al cas de Palma, en què mostrà la seva disconformitat amb l'eixample projectat per Cerdà i Calvet.

FORTEZA, Guillem (1931). **La urbanització de Palma: ciutat antiga i ciutat moderna.** Palma, Estampa Soler Prats.

Es tracta de la conferència llegida a l'Ateneu de Palma el 24 de novembre de 1930. Forteza hi manifestà la seva opinió que, encara que els enginyers en la ciutat havien fet un servei incalculable, la tècnica no era més que un element auxiliar, i l'estudi tècnic reclamava un profund estudi estètic "perquè la ciutat no solament ha de servir per a deixar transitar mercantilment el ciutadà, sinó per a educar-lo en cada instant".

FRANQUESA, Jaume (2010). **Sa Calatrava mon amour. Etnografia d'un barri atrapat en la geografia de la capital.** Palma, Documenta Balear.

Vista de la Calatrava en l'actualitat. Foto de Mateu Mulet.

De la mà de Jaume Franquesa podem conèixer els espais, la memòria, els discursos i els conflictes dels habitants del barri de la Calatrava. Obra basada en una recerca minuciosa, ens ofereix una anàlisi de la producció en l'espai social a Palma durant els darrers decennis i ens permet entendre els processos de transformació urbana de la ciutat.

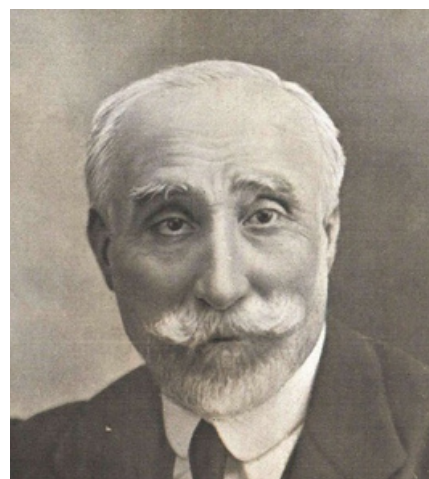
FULLANA PUIGSERVER, Pere (coord.) (1994). **Els barris de Palma. Revisió del Pla general d'ordenació urbana i d'actuacions urbanístiques.** Palma, Ajuntament, Promomallorca.

És una publicació en fascicles col·leccionables per als diaris *Ultima Hora* i *Baleares* sobre els barris de Palma. En cada fascicle s'explica la història, la vida associativa del barri i les reformes urbanes dutes a terme en diferents períodes. Destaquen els capítols dedicats a barris històrics com el Molinar, Santa Catalina, els Hostalets, la Soledat, el Terreno, Son Espanyolet, etc.

FULLANA PUIGSERVER, Pere (1998). **Antoni Maura i el maurisme a Mallorca (1853-1925).** Palma, Lleonard Muntaner.

La finalitat d'aquesta obra és explicar la relació que el diputat i líder polític Antoni Maura i Montaner mantingué amb Mallorca, la seva terra natal i circumscripció electoral. Així, el llibre dona a conèixer la figura del polític mallorquí més universal, que controlà la vida política illenca de 1881 a 1915. Maura fou un home fidel a si mateix i als poders fàctics que representava i, sens dubte, el més conegut dels nostres polítics.

Antoni Maura fou president del Consell de Ministres cinc vegades durant el regnat d'Alfons XIII. Imatge: Antoni Maura fotografiat per Kaulak. Foto publicada a La Esfera el 1917.

GARCÍA DELGADO, Carlos (1999). **Las raíces de Palma: los mil primeros años de la construcción de una ciudad. De la colonia romana a la medina musulmana.** Palma, J. Olañeta ed.

L'arquitecte García Delgado va realitzar un minuciós estudi sobre l'evolució urbana de la ciutat de Palma a través, principalment, de l'anàlisi dels successius recintes emmurallats que la varen anar formant al llarg del temps. Estableix comparacions amb les propostes anteriors d'Alcàntara Penya, Gabriel Alomar, Magdalena Riera, entre d'altres i planteja controvertides hipòtesis que sens dubte obren nous camins per a conèixer la història urbana de Palma.

GARCÍA GARGALLO, Manuel (2018). **El velòdrom de Tirador. Una història de l'esport a Mallorca.** Palma, Illa edicions.

El velòdrom de Tirador, una de les primeres instal·lacions esportives de Mallorca, símbol de la modernitat, ja que va incorporar l'esport com a cultura de masses. Inaugurat el 1903, durant sis dècades va ser la pista de ciclisme més important de l'Estat i avui encara és el dotzè velòdrom més antic del món. Tancat el 1973, sortosament encara existeix i espera ser rehabilitat com a zona verda municipal.

Pista esportiva de Tirador de l'any 1921. Foto apareguda a Heraldo Deportivo, 1921. Autor desconegut.

GARÍ SALLERAS, Bartomeu (2019). **La repressió feixista a Mallorca durant la Guerra Civil i la postguerra (1936-1945).** Palma, Lleonard Muntaner.

Fruit de la seva tesi doctoral, l'estudi de Garí és l'obra de referència sobre la repressió patida a Mallorca després del cop d'estat de Franco de 1936. S'hi parla de les eliminacions físiques i sistemàtiques, les desaparicions i la proliferació de fosses sense noms ni registres. També s'hi documenten el nombre de víctimes i els espais on es va dur a terme la repressió.

Acte falangista a Puigpunyent el 8 d'agost de 1937. Detall d'una fotografia d'autor desconegut que apareix al llibre.

GARRIDO, Carlos (2008). **Palma íntima.** Palma, Ajuntament, J. Olañeta ed. (*La Foradada*, 123).

Escriptor i periodista, Garrido fa una recopilació de cent articles publicats al *Diario de Mallorca* sobre la ciutat de Palma, amb aspectes històrics, percepcions ciutadanes, curiositats i observacions. Una visió pròxima i de la quotidianitat, del dia a dia de la vida de la ciutat.

GINARD FERÓN, David (2016). **Aurora Picornell. 1912-1937. De la història al símbol.** Palma, Documenta Balear.

Biografia d'una de les activistes femenines més destacades de la Mallorca dels anys 20 i 30 del segle XX. Nascuda a Palma, des de ben jove es va implicar en iniciatives de caràcter feminista, laïcista i obrerista. Aurora Picornell -convertida en un símbol de l'esquerra mallorquina- va viure amb intensitat el període de la Segona República i va militar al Partit Comunista. Represaliada, fou assassinada la Nit dels Reis de 1937 juntament amb altres dones.

Aurora amb la seva filla, Octubrina. Arxiu familiar de Magdalena Nebot Vaquer.

GINARD FERÓN, David (coord.) (2006). *La Casa del Poble i el moviment obrer a Mallorca: (1900-1936)*. Palma, Leonard Muntaner.

L'obra recull les ponències presentades amb motiu de les primeres jornades sobre història del moviment obrer a Mallorca. Aquestes varen coincidir amb l'aniversari de la inauguració del local principal de la Casa del Poble, inaugurat el gener de 1924 a l'actual carrer de la Reina Maria Cristina, i per aquest motiu es va reflexionar sobre la incidència històrica d'aquesta institució.

GUAL CARBONELL, Jaume (fot.), textos de Juan Cueto, Climent Picornell, Maria Josep Mulet (2007). *Botigues de Palma: un abans i un després*. Palma, G&R ed.

El fotògraf i geògraf Jaume Gual, impulsor de l'Observatori Fotogràfic del Paisatge de les Illes Balears, rescata amb la seva mirada indrets desapareguts de la ciutat com les botigues i documenta gràficament els canvis que es produeixen contínuament al nostre voltant de forma desapercebuda. El Museu de Mallorca va acollir una exposició d'aquest abans i després de les botigues de Palma.

LADARIA, Dolores (1992). *El ensanche de Palma: planteamiento del tema, problemática, construcción y valoración de un nuevo espacio urbano, 1868-1927*. Palma, Ajuntament.

Ladaria analitza els problemes sorgits des de l'inici del projecte de construcció de l'eixample de Palma (1878-1927): el concurs, l'anàlisi dels projectes presentats, les fases d'aplicació, les negociacions amb els militars per a obtenir el permís d'enderrocament de les murades de terra (Llei 1895) i la seva execució, el finançament del projecte i el tipus d'habitatge edificat en aquests anys, així com les classes socials que es beneficiaren d'aquestes actuacions.

LE-SENNE, Aina. (1981). *Canamunt i Canavall*. Palma, Moll.

Le-Senne fa una anàlisi profunda de les lluites entre les dues bandositats rivals -Canamunt i Canavall- que dividiren l'alt estament de la societat mallorquina en l'època d'or del barroc. Ofereix un panorama de la societat i de les formes de vida a Mallorca, les diferents jurisdiccions i els conflictes entre aquestes; la institució de la "cavalleria" com a base del repartiment de la terra, les nocions de l'"honor" i de la "casa", etc. Inclou un copiós apèndix documental.

Detall del plànol d'Antoni Garau de 1644 on es veuen diferenciades les zones que dividiren els bàndols de Canamunt i Canavall, les Rambles i el passeig del Born. Imatge: Diario de Mallorca, 13-09-15.

LLOP, José Carlos (2010). *En la ciudad sumergida*. Barcelona, RBA Libros.

Llop entreteixeix la seva biografia amb la història, la memòria sentimental i la literatura. És la crònica d'una ciutat, Palma, situada al creuer entre Orient i Occident, i amb la mar com a frontera immòbil. Un lloc que tal vegada mai més podrà tornar a ser el que va ser en les brillants dècades dels 60 i 70, quan artistes i intel·lectuals, aristòcrates, testimonis de la Segona Guerra Mundial, hippies, espies, exiliats i soldats estatunidencs varen entrecreuar les seves vides amb els habitants de l'illa.

LLUÍS SALVADOR. Arxiduc (1984). *La Ciudad de Palma: parte de la obra Las Baleares descritas por la palabra y el grabado = Die Stadt Palma*. Traducció de l'alemany de José Sureda i Blanes. Palma, Luis Ripoll. 3a ed., facsímil de la de 1954 per encàrrec de l'Ajuntament de Palma.

Una part de la magna obra *Die Balearen*, de l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria (1847-1915), està dedicada a la ciutat de Palma i suposa una font de coneixement de la ciutat imprescindible. *Die Stadt Palma* constitueix el tom IV del *Die Balearen*, que consta de nou volums publicats entre 1869 i 1891. És un retrat minuciós d'una ciutat viva, amb els seus costums i la seva història; les murades, els carrers, les cases, els monuments, etc. En aquesta edició s'inclouen tots els textos i les làmines que il·lustren l'obra original de 1882.

Retrat de l'Arxiduc Lluís Salvador, realitzat pel dibuixant i viatger francès Gaston Vuillier el 1888.

MAÍZ, Jordi (2013). *Viure al marge: La vida quotidiana dels jueus de Mallorca (segles XIII-XIV)*. Palma, Leonard Muntaner.

L'obra és una síntesi de la història dels jueus a l'edat mitjana, però no una compilació de dades econòmiques o polítiques sinó una primera aproximació a la quotidianitat del dia a dia de la comunitat jueva a Palma. L'itinerari ens obrirà les portes de les murades d'aquesta minoria i el lector se submergirà en una visita al seu barri i recorrerà els aspectes més amagats del nostre passat.

MAS QUETGLAS, Joan (1998). *Història de la ciutat de Palma*. Palma, Moll.

És la crònica ordenada dels fets protagonitzats per la gent que ha habitat, assetjat, protegit, governat, reformat, estimat, desatès, engrandit o abandonat una petita ciutat fundada fa més de dos mil anys. Des de la colonització dels romans fins a l'època actual, en què Palma exerceix de capital de província i de centre administratiu i polític de la comunitat autònoma de les Illes Balears, aquest llibre aconsegueix endinsar-se en la memòria col·lectiva de forma entretinguda i documentada.

MASSOT, Josep (2018). Joan Miró. **El nen que parlava amb els arbres.**

Barcelona, Galaxia Gutenberg.

Miró no disposava d'una biografia exhaustiva; calia una recerca que tractàs de revelar l'enigma Miró, basada en la consulta d'arxius i testimonis inèdits. El llibre revela la titànica lluita de superació personal d'un home que va haver d'enfrontar-se als seus dimonis interiors, als seus pares i al seu entorn. La biografia se centra entre els anys 1893 i 1947, data aquesta darrera del seu primer viatge als Estats Units, fins a la seva mort el 1983.

MOLINA, Ramon, MOREY, Antònia (2006). **"Ferrocarril, transformaciones económicas y especulación urbanística: la Ciudad de Palma (1870-1940)" a IV Congreso Historia Ferroviaria: Málaga, septiembre 2006.**

El primer ferrocarril a Mallorca es va projectar per a unir les zones de major dinamisme econòmic de l'interior: la comarca del Raiguer i les terres agrícoles del nord amb el port de Palma. Entre el 1875 i el 1930 es va completar una xarxa ferroviària d'una relativa alta densitat: 281 kilòmetres de vies operatives.

Locomotores de l'estació de Palma de principis del segle XX.
Foto d'autor desconegut.

MOLL, Francesc de Borja (1970). **Els meus primers trenta anys (1903-1934).** Palma, Moll.

Francesc de Borja Moll (Ciutadella 1903 - Palma 1991) va publicar el primer volum (1903-1934) de les seves memòries el 1970. Conté la seva autobiografia, amb les peripècies de la infància i la joventut, i hi apareixen les persones que formen la seva "circumstància"; és a dir, les que l'envolten i l'acompanyen. El 1975 publicà el segon volum, *Els altres quaranta anys (1935-1974)*. Els dos volums estan il·lustrats amb imatges de gran valor documental.

MONER, Catalina; PONS, Jordi (2017). **Gabriel Alomar. Pedagóg, publicista, escriptor, poeta i polític.** Palma, Illa edicions i Institut d'Estudis Baleàrics.

El llibre analitza la figura polièdrica de Gabriel Alomar. A més de la seva activitat política com un dels homes més importants de l'esquerra catalanista, laica i socialista, també s'hi narra la seva tasca com a pedagog i professor en diferents instituts, de Palma o Figueres. Igual que la seva important tasca com a publicista, i com a articulista en la premsa de caire catalanista i socialista. A més, també s'estudia el seu vessant com a escriptor.

Gabriel Alomar dibuixat pel pintor català Ramon Casas.

NADAL SUAÏ, Josep (2019). **Temporada alta**. Palma, Sloper.

n

L'autor, crític literari i professor recull, amb una mena de fatalisme, un conjunt de cròniques, textos reflexius, i anotacions literàries sobre el fenomen de la massificació a Mallorca. Es planteja com poder entendre la mateixa ciutat on conviuen paisatges reials pre-turístics amb una Palma convertida en reclam turístic sense alternatives sòlides a aquest model.

OLIVER, Miquel dels Sants (1986). **Treinta años de provincia**. Palma, Miquel Font ed.
Edició original: Palma, Tip. d'Amengual i Muntaner, 1924.

o

Obra publicada pòstumament el 1924. Es tracta d'una compilació d'articles que Oliver va escriure primerament al diari *La Almudaina* el 1910 i eren més aviat unes memòries d'infantesa que recordaven gairebé exclusivament els esdeveniments polítics de la Revolució de Setembre i les seves seqüeles.

OLIVER, Miquel dels Sants; estudi preliminar de Damià Pons i Pons (1990). **Cosecha periódica (Artículos varios)**. Palma, El Tall. Edició original: Palma, Imp. Amengual y Muntaner, 1891.

És un llibre que emblemàticament pot servir per a marcar l'inici del segle XX a Mallorca. En aquesta primera obra hi ha una teorització pionera sobre el fet nacional i una proposta de combatre els efectes perniciosos del centralisme. A la sèrie "Desde la terraza", Oliver propugna la creació d'una indústria per a viatgers.

PASCUAL, A., MURRAY, D-(1988-1989). **La casa y el tiempo. Interiores señoriales de Palma**. Palma, J. Olañeta ed. 2 vol.

p

Obra de referència per a conèixer les cases senyoriales de Palma de gran valor històric i arquitectònic, la majoria avui transformades o desaparegudes. Pascual hi descriu amb minuciositat i rigor aquests espais senyoriales moblats a la manera tradicional així com la història dels successius propietaris. Murray il·lustra la realitat d'aquests espais majestuosos i màgics. El llibre compta amb una presentació de Carme Riera i la introducció de Pedro de Montaner.

Pati i escala del casal de Can Balaguer de Palma.
Imatge: web Can Balaguer, Ajuntament de Palma.

PICORNELL, Climent (2015). **Palma, crònica sentimental**. Palma, Ifelbook.

Una descripció i una aprehensió de moments, llocs i personatges que tenen com a lloc comú un espai -alguns barris de la ciutat de Palma- que el temps s'endú i que el cronista mira d'arrabassar al buit per a deixar-ne constància en forma d'empremta o senya imprecisa.

RIERA FRAU, Magdalena (dir.) (2011). **Palma: recull gràfic 1860-1970.**

Palma, Efadós. (L'Abans)

Descriu la vida quotidiana de la població, els paisatges i els edificis de relleu, les festes, les entitats, les escoles, el treball i els esdeveniments històrics més importants. Profusament il·lustrat amb fotografies cedides en molts de casos per particulars, mostra la metamorfosi de la nostra societat entre 1880-1970. Hi podem veure espais diversos com les murades, la Llotja, el Moll Vell, el primer turisme, el Col·legi de la Puresa, els clubs esportius, etc.

RIERA FRAU, Magdalena (1993). **Evolució urbana i topografia de Madîna Mayûrqa.**

Palma, Ajuntament de Palma.

Detall d'una de les pintures murals de la conquesta de Mallorca que es conserven al Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Magdalena Riera, en la seva tesi doctoral, proposà la hipòtesi d'un primer recinte emmurallat a la ciutat, limitat per l'antiga murada romana, encara que segurament modificada en les èpoques emiral o califal, i descobreix com era la ciutat entre 903 i 1229. Riera defensa la idea que la murada que envoltava Madîna Mayûrqa en el moment de la conquesta de la ciutat (1229) era la mateixa on es desenvoluparen els combats durant la ràtzia pisanocatalana de 1114-1115.

RIPOLL, Luis (1946). **Palma: la ciudad de Mallorca.** Palma, Imp. Mossèn Alcover.

Il·lustrat amb dibuixos de Busser i de J. A. Fuster Valiente, Ripoll fa referència en aquest llibre a la imatge de la tranquil·litat de la ciutat de Palma que s'ha repetit i que s'estén als objectes que la poblen. "En Palma, cada patio, en fin, es un sumario jardín. No abundan los geranios y los claveles: el grito desgarrado de sus rojos y carmines agitaría tumultuosamente el silencio", escriu Ripoll.

ROCA BUADES, Ignasi (2006). **La ciutat dels records (Palma 1852-1943).**

Mallorca, Miquel Font ed. Edició original: Mis recuerdos. Barcelona, 1963.

Roca Buades (1852-1943) deixa en aquesta obra les seves impressions ciutadanes de prop d'un segle. En aquesta edició en català, s'hi ha afegit un estudi introductori a càrrec de Pere Fullana; s'hi han fet algunes correccions i, sobretot, s'hi han inclòs dues-centes cinquanta il·lustracions, que fan del conjunt una nova aportació al gènere de la literatura dels records ambientada a la ciutat de Palma.

ROSSELLÓ BORDOY, Guillem (et al.) (2004). **I Centenari de l'enderrocament de les murades de Palma: 1902-2002.** Palma, Ajuntament, Serveis d'Arxius i Biblioteques. (Rúbrica, 13).

Volum dedicat a l'enderrocament de les murades, que es realitzà el 1902 a la ciutat de Palma, compta amb cinc estudis d'especialistes com Guillem Rosselló Bordoy, que tracta de les murades prerenaixentistes; Miquel Deyà, que escriu sobre el sistema defensiu balear; Joan Tous Melià, que versa sobre les murades durant l'època moderna; Joan March, que parla sobre l'enginyer Eusebi Estada, i Pilar Simón, que explica l'estat de les murades avui.

RUSIÑOL, Santiago; estudis preliminars de José M. Pardo Falcón i Vinyet Panyella (2004). **L'illa de la calma**. Mallorca, Ensiola. *Edició original: La isla de la calma, Barcelona, Antonio López, 1913.*

En aquest llibre, Rusiñol (1861-1931) va plasmar les seves impressions sobre l'illa; és un dels més coneguts de l'autor i dels que s'han escrit sobre Mallorca. El 1912 va començar a aparèixer en forma d'articles a *L'Esquella de la Torratxa*, setmanari satíric, republicà i anticlerical, una versió reduïda del que seria la primera edició, la de 1913. Encara que és més coneguda la seva segona edició, de 1922, el llibre va tenir un èxit inusitat i es va convertir en un dels més populars sobre Mallorca. Existeixen traduccions en espanyol, francès i anglès.

L'escriptor català Santiago Rusiñol retratat per Kaulak (c. 1906).

SALAS FUSTER, Antoni (2005). **Palma ahir, Palma avui**. Palma, Ajuntament, Sa Nostra, Caixa de Balears.

Fruit de la recerca documental feta per l'autor durant anys, en aquesta obra trobam els contrastes entre l'ahir i l'avui de la ciutat a través de 300 fotografies. Recull imatges de llocs de Palma fotografiats a principis de segle XX i d'altres a principis del XXI, amb comentaris descriptius de cada indret. Un document representatiu dels canvis de la ciutat durant el segle, que, segons l'autor, no sempre són a pitjor.

SEGUÍ AZNAR, Miguel (1990). **Arquitectura contemporánea en Mallorca, 1900-1947**. Palma, Universitat de les Illes Balears, Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Balears.

El 1980 l'autor es va doctorar en Història General a la Universitat de les Illes Balears, amb la tesi "La arquitectura contemporánea en Mallorca. 1900-1947", que va merèixer el Premi Ciutat de Palma d'Arquitectura-Rehabilitació en la modalitat d'investigació. Es tracta d'una crònica sobre l'arquitectura i l'urbanisme a Mallorca entre 1900 i el que l'autor considera la conclusió de la postguerra.

SEGUÍ AZNAR, Miguel (1975). **La arquitectura modernista en Baleares**. Palma, ed. Cort.

L'autor es va llicenciar amb grau a la Universitat de Barcelona el 1975 amb "La arquitectura modernista en Baleares". Algunes de les seves conclusions, ja les havia publicat amb el títol "La arquitectura modernista en Mallorca" (1972). Planteja la dificultat d'establir coordenades precises per a qualificar el modernisme a les Balears i distingeix entre l'art nouveau, l'historicisme modernista i l'expressió secessionista. La primera tendència és per a Seguí la més interessant.

El Gran Hotel de Palma. Foto d'ILA-boy.

SUÁREZ SALVÀ, Manel (2011). **La presó de Can Mir: un exemple de la repressió feixista durant la Guerra Civil a Mallorca.** Palma, Lleonard Muntaner.

Manel Suárez, membre del *Col·lectiu Recerca*, explica com des del mateix 19 de juliol del 1936, i fins al 1941, la presó de Can Mir, al centre de Palma, va ser el centre penitenciari més dur, obscur i tràgic que hi ha hagut mai a Mallorca, i un dels més durs del feixisme. En una nau de 1.100 m² arribaren a conviure 1.000 presos i, en aquells poc més de quatre anys, n'hi va arribar a haver uns 2.050; vol dir que més del 10% no varen sobreviure. Existeix una ampliació publicada el 2015, *Suborns i tretes a la presó de Can Mir: 1936-1941*, amb noves dades aportades per les causes dipositades als arxius militars, que han estat digitalitzades pel col·lectiu Memòria de Mallorca.

TERRASA, Xavier (2017). **Així era el Terreno. Imatges d'ahir.** Palma, Illa edicions.

El llibre recull temes com els inicis de la urbanització de la zona del Terreno, el Corb Marí, Son Alegre o Son Armadams. A més recupera la toponímia de l'indret i es detalla pas a pas l'aparició del Terreno en el mapa i en la història. A principi de segle XX aquest barri va viure una època d'esplendor. Va ser un lloc on molts de palmesans -provinents de la burgesia- es varen construir una segona residència per a estiuemar-hi, i també va atreure la visita dels estrangers que viatjaven a Mallorca. L'obra atura als anys seixanta i setanta.

TERRASA, Xavier (2013). **Palma. Ayer y hoy de su patrimonio.** Madrid, Flashback.

El llibre recull més de 100 imatges antigues en blanc i negre de Palma i les actuals en color per a poder apreciar el gran canvi que ha anat experimentant el paisatge de la ciutat, i a la vegada ens permet ubicar els antics edificis enderrocats o mutilats. Cada foto es completa amb un text que explica els canvis i la història.

TERRASA, Xavier (2011). **El patrimonio desaparecido de Palma.** Madrid, Tempora.

El llibre pretén rescatar imatges de la memòria que, per desgràcia, mai més es podran tornar a contemplar. Aquest treball fou realitzat amb l'ànim de recuperar el llegat que construïren els nostres avantpassats i, mitjançant les fotografies, de poder gaudir d'aquella Palma perduda.

TOUS MELIÀ, Juan (2002). **Palma a través de la cartografía (1596-1902).** Palma, Ajuntament.

Amb motiu de la commemoració l'any 2002 del primer centenari de l'enderrocament de la murada de Palma, l'autor es decidí a presentar un gran atlas sobre Palma i la murada renaixentista. Una idea que tingué gràcies a la lectura de l'obra *La Ciudad de Mallorca* de Diego Zaforteza Musoles, en la qual es deia que en enderrocar-se la murada del temps de Felip II, també va desaparèixer la murada medieval, obra realitzada pels àrabs entre l'any 980 i 1229, i que continuaren els cristians a partir d'aquesta data.

Restes de la murada de Palma.
Foto de Rafael Ortega Díaz.

TUR CATALÀ, Margalida (coord.) (2008). **Fills il·lustres de Palma**. Palma, Ajuntament, Diari de Balears, Promomallorca.

Biografies de tots els fills il·lustres de Palma. Les proclamacions de fill il·lustre de Palma començaren el segle XVII. Des de 1897 tenen lloc a la sala de plens de l'Ajuntament cada 31 de desembre, com un dels actes de la Festa de l'Estendard. En aquesta obra es recullen 187 biografies acompanyades amb el retrat corresponent del personatge que es pot veure avui dia a la sala de plens.

VALERO, Gaspar (1992). **Itineraris pel centre històric de Palma**. Palma, Ajuntament.

El llibre forma part de la col·lecció Palma Ciutat Educativa i té una voluntat didàctica. En total s'hi plantegen cinc itineraris que ofereixen cent onze centres d'interès. La configuració dels itineraris respon a la divisió de la ciutat antiga en cinc àrees. Cada centre d'interès està acompanyat d'una explicació històrica, una descripció material, una il·lustració i una fitxa informativa.

VALERO, Gaspar (2013). **La ruta dels patis de Palma. Història i patrimoni**. Palma, J. Olañeta ed.

El llibre aporta l'estudi de gairebé un centenar de patis. Apareixen agrupats en cinc rutes, tres per la Ciutat Alta i dues per la Ciutat Baixa. La història de cada casa que acull el pati constitueix un apartat especialment treballat, amb notícies sobre els seus propietaris i persones lligades a la casa.

Pati de Can Vivot. Fotografia de José Luis Filpo Cabana.

VALERO, Gaspar (2007). **Palma fora porta: itineraris pel terme del municipi de Palma**. Palma, Ajuntament.

Recopilació de 16 itineraris pels voltants del centre històric antigament emmurallat i per barris com l'Eixample, Santa Catalina, el Jonquet, Gènova, Son Rapinya, la Vileta, Establiments, Son Sardina, l'Arenal, etc. La proposta també té voluntat didàctica per a nins i adults.

VALERO, Gaspar (2005). **Passejada per les llegendes de Palma: itineraris pels mites, les llegendes, les curiositat, les anècdotes i els detalls de la ciutat de Mallorca**. Palma, Moll.

En aquesta obra es proposen tres itineraris, dos a la Ciutat Alta i un a la Ciutat Baixa. S'hi recuperen les històries lligades a la ciutat de Palma i que s'han transmès de generació en generació. Per exemple, es narra la història dels macers de la Sala, totes les històries lligades a la Seu o sobre personatges populars com en Tià de sa Real, la Jaia, sant Vicenç Ferrer i la seva visita Palma, etc.

Els itineraris es poden seguir en un plànol.

VALLORI MÁRQUEZ, Bartomeu (2019). **La ciutat romana de Palma. Una topografia arqueològica**. Mallorca, Ajuntament de Palma.

Aquest llibre tracta de posar en comú totes les troballes arqueològiques fetes des del segle XVIII fins al XXI i així formar una visió de conjunt de la ciutat romana de Palma. A partir de dades tangibles, tracta de descriure la ciutat que s'establí en un territori verge i la seva evolució al llarg de l'antiguitat.

Fragment d'escultura romana trobada a Palma.

VERDAGUER, Mario; LLOP, José Carlos (pròl.) (2013). **La ciudad desvanecida**. Palma, Guillermo Canals ed. *Edició original: La ciudad desvanecida: recuerdos de un socio del Círculo Mallorquín, Palma, Impremta Mossèn Alcover, 1953.*

El llibre fou publicat per primera vegada l'any 1953 per encàrrec del Círculo Mallorquín, que li havia concedit un premi amb motiu del centenari de l'entitat. L'autor rememora els anys de la seva adolescència i retrata la primera dècada de segle a la ciutat de Palma. Conté un índex amb tots els llocs i personatges descrits.

El Passeig del Born a una postal antiga.

VIDAL ALCOVER, Jaume, SERRA, A. (intr.) (1993). **Unes passejades per ciutat**. Palma, Ajuntament.

Fotografia del Bar Bosch de Palma.

Aquesta guia de Jaume Vidal (1923-1991) es publicà pòstumament. Va néixer a Manacor i, malgrat que va viure molts d'anys a Barcelona, on morí, no va perdre mai la relació amb Mallorca ni amb Palma, i seguia fil per randa una part del ritual transmès de total la vida: fer tranquil·lament un cafè al bar Bosch, passejar pel Born, remenar llibres a Can Moll...

VILLALONGA, J. , FERNÁNDEZ, R. (2016). **El terme de Palma. Evolució de la propietat i l'espai**. Palma. 2 vol.

Estudi rigorós sobre l'evolució del terme de Palma des de la conquesta fins als nostres dies, realitzat a partir d'una gran tasca als arxius, que ha aportat informació desconeguda fins aleshores. Es tracta d'una obra que convida a descobrir pam a pam, segle a segle, l'evolució del territori de Palma.

VILLALONGA, Llorenç , ALOMAR, Gabriel (pròl.) (1931). **Mort de dama**.
Palma, Gràfiques Mallorca.

Primera novel·la de Llorenç Villalonga, publicada per primer cop l'any 1931 en català, firmada per Dhey, el pseudònim que solia utilitzar l'autor per als seus articles a la premsa mallorquina. Es tracta d'una novel·la psicològica i satírica, en què l'autor critica pràcticament tots els sectors de la societat mallorquina coetània, exceptuant-ne l'Església. Els personatges reben un tractament caricaturesc, que els estilitza i els converteix en vertaderes figures esperpèntiques. Existeixen setxe edicions en català i s'ha traduït al castellà.

Coberta d'una de les primeres edicions de l'obra.

VIVES MIRÓ, Sonia (2013). **L'espai urbà del capitalisme. La construcció del projecte neoliberal de Palma**. Tesi doctoral, Universitat de les Illes Balears.

La concentració de població i activitats als centres urbans va generar moltes deseconomies com la insalubritat que l'urbanisme liberal volia resoldre amb tres tipus d'estratègies: l'extensió de les ciutats existents amb el previ enderrocament de les murades (eixamples), la reurbanització de les ciutats preindustrials (reformes interiors) i la creació de ciutats completament noves (ciutats jardí). Els plans de Palma de la primera meitat del segle XX responen a aquestes estratègies.

ZAFORTEZA MUSOLES, D. (1953-1988). **La ciudad de Mallorca: ensayo histórico-toponímico**.
Palma, Ajuntament. 5 vol.

Zaforteza Musoles fou historiador i catedràtic de Geografia Econòmica de l'Escola de Comerç de Saragossa. La ciutat de Mallorca fou la seva obra principal, una història de Palma fins al començament del segle XX centrada en l'atenció a la història de cada carrer i plaça, i a l'urbanisme. Els quatre primers volums foren publicats entre 1953 i 1960 i, el cinquè, el 1988. Zaforteza és autor d'altres monografies sobre l'evolució històrica de Palma com Ciutat (1932).

Plaça Major de Palma abans de l'excavació per a construir l'aparcament subterrani. Arxiu: Fotos Antigues de Mallorca.

ÍNDIX

PÀG.

1	INTRODUCCIÓ
2-3	Aguiló - Barceló Crespí
4-5	Barceló i Pons - Bibiloni Rotger
6-7	Bosch Juan - Carrió
8-9	<i>El centro histórico de Palma</i> - Estada
10-11	Fernández Legido - Forteza
12-13	Franquesa - Ginard Ferón
14-15	Ginard Ferón - Mas Quetglas
16-17	Massot - Picornell
18-19	Riera Frau - Seguí Aznar
20-21	Suárez Salvà - Valero
22-23	Vallori Márquez - Zaforteza Musoles

BIBLIOTECA DE CORT